

Nilgün Arısan Eralp¹
AB Çalışmaları Merkezi Direktörü

DEĞERLENDİRME NOTU

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE ŞEYTANIN AVUKATLIĞI: GERÇEKTEN AB NEZDİNDE STRATEJİK BİR ORTAK MIYIZ?

Global konjonktürdeki son gelişmeler sonucunda (Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Transatlantik ilişkilerde dört nala kopuşa giden gerilim, Orta Doğu'daki savaş veya savaşlar) Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) karşısında, özellikle bölgesel güvenlik konularında daha güçlü bir konuma geldiğini düşünenler, ilişkilerde çeşitli açılımlar ve olumlu gelişmeler beklemeye başladılar.

Hatta öyle ki Türkiye, AB katılım kriterlerinden uzak olsa bile AB genişleme politikasının jeopolitik nedenlerle esnek bir yapıya kavuşacağı beklentisi, AB'nin Türkiye'ye Türkiye'nin AB'ye olan ihtiyacından fazla olduğu söylemiyle birlikte TR'nin üyelik olasılığının arttığına bile gündeme getirilmesine yol açtı-

AB'nin Türkiye'ye ihtiyacının arttığını düşündüren unsurlar:

- AB'nin özellikle COVID-19 salgını sonrasında tedarik zincirlerinde değişiklik ve farklılaştırma isteği ve Türkiye'nin coğrafi yakınlığı ve gelişmiş sanayi altyapısı nedeniyle avantajlı durumda olması;
- Gürcistan yönetiminin Rusya etkisine girmesi ve İran savaşı nedeniyle AB'nin zorunlu gördüğü Ermenistan ve Orta Asya'ya açılımında enerji, ulaştırma, ticaret ve dijital ağları içeren bağlantılılık sürecinde özellikle coğrafi konumu nedeniyle Türkiye'yi dışlamasının imkansız hale gelmesi;
- Bir yanda transatlantik ilişkilerdeki gerilim, bir yanda Rusya tehlikesi ve Ortadoğu bölgesinin tehlikeli istikrarsızlığı sonucunda Türkiye'nin askeri kapasitesi ve gelişen savunma sanayii altyapısının ön plana çıkması ve önemli AB ülkeleri (Almanya, İspanya, İtalya, Polonya, Romanya ve son olarak Fransa) Türkiye arasında ikili savunma iş birliğinin gelişmesi;

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1155>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

- İran savaşı ertesinde AB'nin artarak hortlayan göç korkusu;
- AB'nin kendisini jeopolitik aktör olarak konumlandırma çabası.

Bütün bu unsurlar Türkiye ile AB arasında daha da ileriye taşınabilecek ciddi bir yakınlaşma olduğu izlenimini doğurdu.

Durum böyleyken mart ayı başında İran'daki savaşın "muhtemel göç etkisine" karşı Türkiye ile birlikte çalışmaktan memnuniyet duyduğunu belirten Avrupa Komisyonu başkanı Ursula von der Leyen, nisan ayı sonunda yaptığı bir açıklamada *-her ne kadar bir ay sonra ticaret, enerji ve tedarik zincirleri açısından Türkiye ile iş birliğinin önemini tekrar vurgulasa da* Balkanlar'da Türkiye'nin etkisini olumsuz bir bakış açısıyla Rusya ve Çin'le özdeşleştirince bu izlenim ciddi bir yara aldı.

Esasen von der Leyen'in tutarsız sözlerinin Türkiye-AB ilişkilerinin içinde bulunduğu daha geniş yapısal sorunların bir dışı vurumu olarak değerlendirilmesi daha doğru olur.

Bir genelleme yapacak olursak AB'de Türkiye'ye yönelik başlıca üç bakış açısı bulunduğunu söylemek yanlış olmaz.

AB'de Türkiye'ye Yönelik Bakış Açıları

- Türkiye'nin AB üyeliğine baştan beri kategorik olarak karşı olup ülkedeki mevcut durumu bahane ederek ilişkileri tamamen koparmak isteyenler;
- Türkiye'ye reel politik açısından, stratejik ortak ve çeşitli alanlarda iş birliği açısından yaklaşım Türkiye'deki demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel haklar gibi alanlardaki gerilemeyle ilgilenmeyenler;
- Türkiye'yi sadece stratejik ortak olarak değil gerçek bir ortak olarak görüp üyelik kriterlerini yerine getiren bir Türkiye'nin üyelik hakkına sahip olduğunu düşünenler.

Türkiye son yıllarda demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanındaki ciddi gerilemeyle üçüncü grubu neredeyse tamamen kaybetmiş durumda. Gene de özellikle Avrupa Parlamentosunda başta sosyal demokratlar, yeşiller ve liberaller olmak üzere bazı grupların az da olsa hala Türkiye'den umutlu olduklarını söylemek mümkün. Son zamanlarda ana muhalefet partisine yönelik demokrasi dışı girişimlerde de en fazla sesi çıkan bu gruplar.

Türkiye'nin şu anda AB ile açılımlar açısından güvendiği esas grup ise daha çok merkez sağ parti temsilcisi veya destekçilerinden oluşan ve Türkiye ile ilişkilere pragmatik açıdan yaklaşan ikinci grup. Bu ikinci grup da şu anda ciddi bir ikilem içinde gözüküyor. Bu grup, bir yandan Türkiye'nin NATO'daki stratejik rolü, Avrupa savunması açısından taşıdığı önem, tedarik zincirleri ve göç konusunda oynadığı/oynayacağı rol açısından ülkede olan bitene ilgisiz gözükürken, bir yandan da Türkiye ile tam anlamıyla stratejik bir ortaklık kurmak için Türkiye'ye güvenebilmeye ihtiyaçları olduğunu; bunun için de Türkiye'nin politikalarının öngörülebilir olması gerektiğini düşünüyorlar. Bu da Türkiye'nin AB ile tam anlamıyla bir ortak olabilmesi için, başka bir deyişle kurumsal ve yapısal bir iş birliği için hukukun üstünlüğü, demokratik hesap verebilirlik ve kişisel değil kurumsal bir karar alma mekanizmasını zorunlu kılıyor. Kısacası gerçek bir stratejik ortaklığın da Türkiye'de sanıldığı kadar aksine koşulları var.

Öncelikle savunma konusunu ele alalım. Türkiye'nin AB güvenlik mimarisinde bir ortak olarak yer alabilmesi için katılması gereken Avrupa Güvenlik Eylemi (SAFE -Security Action for Europe) tüzüğü'nün 18. maddesi, bir üçüncü ülkenin (*Ukrayna dışındaki aday ülkeler de SAFE kapsamında üçüncü ülke konumundadırlar*) SAFE'de yer alabilmesi için AB'nin ve üye ülkelerin

savunma ve güvenlik alanındaki çıkarları ile çelişmeyecek politikalara sahip olmalarını gerektirmektedir.

Bu arada Avrupa'nın savunmasında yapısal ve kurumsal olarak yer almanın koşulunun AB ile aynı dış politika hedeflerine sahip olmak olduğu, AB'nin 23 Ekim 2025 tarihinde gerçekleştirdiği zirvenin sonuç belgesinin 28. maddesinde açıkça vurgulanmıştır. Söz konusu maddede AB'nin kendisinin dış ve güvenlik politikası hedeflerine uyan ülkelerle iş birliği yapacağı hükme bağlanmıştır. Avrupa Komisyonu'nun son Türkiye Raporunda Türkiye'nin AB'nin söz konusu politika hedeflerine uyumunun %4 olduğu belirtilmektedir.

Bu nedenle savunma alanında Türkiye, AB ile kurumsal ve yapısal bir iş birliğine girmek yerine bazı üye ülkelerle ikili iş birliğini yürütmektedir.

Tedarik zincirlerinde Türkiye'ye ayrıcalıklı bir konum sağlanması, taraflar arasında ulaştırma, ticaret, enerji ve dijital ağların bir bağlantılılık süreci içinde yer almaları, başta altyapı olmak üzere çeşitli alanlarda ortak yatırımları gerekli kılmaktadır. AB, Türkiye'de söz konusu yatırımlar için kurala dayalı bir ekonomiyi zorunlu görmektedir. Kurala dayalı bir ekonominin belkemiği olarak görülen düzenleyici kurumların özerkliklerinin 2011 yılında bir kararname ile kaldırıldığı, 2026 yılı başında çıkan bir torba kanunla herhangi bir yargı kararına gerek olmaksızın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun özel şirketlere kayyum atayabildiği bir ekonomi, AB tarafından çok da yatırım yapılabilecek bir ülke olarak görülmemektedir.

Her ne kadar yasal çerçevesi tam anlamıyla netlik kazanmamış olsa da AB'nin "sanayii hızlandırma mevzuatı" kapsamında Türk firmalarının AB kamu alımlarına girebilmeleri için sadece AB ile gümrük birliğimizin olması yeterli değil, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kamu Alımları Anlaşmasına da taraf olunması gerekiyor. Bu anlaşmaya taraf olmak kamu alımlarını bu anlaşmaya taraf olan diğer ülkelere de açmak anlamına geliyor ki bu da saydam bir kamu alımları sistemimizin olmasını, mevcut kamu alımları mevzuatında sayısı 200'ü aşan istisnaların kaldırılmasını gerekli kılıyor. Türkiye, DTÖ Kamu Alımları Anlaşmasına gözlemci olarak katılmış durumda. Bu anlaşma bütünüyle kabul edilmezse sanayicilerimizin AB kamu alımlarına girebilmeleri ve Türkiye'nin "stratejik tedarik merkezi" olması olasılığı ortadan kalkmaktadır.

AB gümrük birliği modernizasyon müzakerelerini başlatmak için en son Kıbrıs sorununun çözümüne katkı sağlamak gibi siyasi koşullar öne sürmüştür. Ancak modernleştirilmiş bir gümrük birliğinin saydam devlet yardımları ve kamu alımları sistemi, özerk düzenleyici kurumlar, uluslararası bağımsız bir anlaşmazlıkların halli mekanizması kararlarının kabulü gibi hususları da içereceği göz önüne alınırsa AB, stratejik hatasından vazgeçip modernizasyon müzakerelerini açsa bile mevcut koşullarda Türkiye'nin bu müzakereleri başarılı sonuçlandırması mümkün gözükmemektedir.

Sonuç

Uluslararası konjonktürdeki bazı kritik dönüşümlerin zaman zaman Türkiye-AB ilişkilerinde olumlu değişikliklere yol açtığı gözlemlenmiştir. Mevcut uluslararası konjonktürde de jeopolitik bir güç olma iddiasında olan bir AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı olduğu kesindir. AB'nin Türkiye'ye yaklaşımında da zaman zaman stratejik vizyon eksikliği, çifte standart uygulamaları ve kültürel ve din bazında bir dışlama olduğu da doğrudur. Ancak bunların hiçbiri hukuki öngörülebilirlik ve kurumsal güven sağlanmadan, kişisel kararlara bağlı değişken politikalara tutarlılıktan uzaklaşarak AB ile sürdürülebilir bir stratejik ortaklık kurulamayacağına göz ardı edilmesine yol açmamalıdır. Yukarıda verilen örnekler, bu durumun somut kanıtlarıdır. Bu nedenle içinde

bulduğumuz dönemdeki gelişmeler AB'den ziyade bazı AB üye ülkeleri ile ikili ilişkilerimizdeki gelişmelere işaret etmektedir.

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler uzun süredir bir ortaklık vizyonundan uzaklaşmış, yerini büyük ölçüde al ver esasına dayanan bir dengeye bırakmıştır. Göç yönetimi, enerji güvenliği, ticaret ve bölgesel krizler gibi başlıklarda tarafların birbirlerine ihtiyaç duydukları söylene de bu ihtiyaç kalıcı, ilkesel ve kurumsal bir yakınlaşmadan ziyade kısa vadeli çıkarların belirlediği, konu bazında bir ilişki biçimi doğurmaktadır. Üstüne üstlük AB içinde von der Leyen'in temsil ettiği bazı kesimler, Türkiye'yi ne yazık ki bırakın aday ülke, artık ortak olarak da görmemekte, yönetilmesi/kontrol edilmesi gereken potansiyel jeopolitik bir risk olarak görmektedirler.